

1944, 16. duben. Londýn. — Provolání československé vlády k tvoření národních výborů se směrnicemi pro jejich organizaci a činnost.¹

Ve chvíli, kdy Rudá armáda a s ní naše vojska stanuly na hranicích Československé republiky připomíná vláda lidu československému znova dřívější výzvy presidenta republiky i svoje k tvoření Národních výborů. Dokud je země obsazena nepřitelem, zůstávají v popředí jejich úkoly bojové. Ale tam, odkud nepřítel bude zahnán, spočíne na Národních výborech

¹ Provolání bylo vypracováno na podkladě závěrů z moskevských jednání presidenta Beneše s představiteli KSČ v prosinci 1943. Předcházela mu však obtížná a bouřlivá jednání v bloku tří socialistických stran, zvláště 2. 3. a 25. 3. 1944 (viz B. Laštovička — V Londýně za války, Praha 1960, str. 344—347). Také ve Státní radě se zástupci KSČ postavili ostře proti pokusům buržoazních představitelů podvazovat pravomoc národních výborů (viz SÚA Praha, SR-L, plenární schůze a schůze politického výboru).

Teze, že národní výbory mají povinnost „... nahradit rozvrácenou veřejnou správu, dokud čsl. vláda s pomocí občanstva podle čsl. zákonů veřejnou správu nevybuduje ...“ a že úkoly národních výborů se týkají všech oborů veřejné správy „... dokud nebude zajištěna organisací pravidelnou ...“, vycházely zřejmě stále ze Slávikových názorů, že národní výbory mají mít plnou nařizovací a výkonnou pravomoc pouze v době revoluční. Poté, až dojde k normalizaci poměrů, se měly národní výbory podle názorů buržoazních představitelů státi pouze orgány legislativními a poradními, kdežto výkonnou pravomoc měly uskutečňovat staré byrokratické orgány (viz dokument čís. 10).

Přesto však toto vládní prohlášení sehrálo pokrokovou roli při aktivizaci národně osvobozenického boje a mělo velký význam zejména pro zakládání a činnost národních výborů v ilegality. Jeho význam vysoce ocenil i Kl. Gottwald ve svém článku „O některých opatřeních na osvobozeném území republiky“ (viz dokument čís. 21).

Zajímavá však byla reakce buržoazních odbojových organizací, působících na okupovaném území. Tak např. v jedné zprávě z domova, kterou obdržel prezident Beneš 20. července 1944, se zdůrazňovalo: „Naléhavě žádáme:

1. Přestat s propagandou o vytvoření národních výborů, neboť preventivní zatýkání (jako v Brně, Novém Městě na Moravě atd.) odstraňuje nyní již všechny jednotlivce, kteří by později přišli v úvahu pro utvoření koncentračních soudů.

2. Národních výborů není třeba, neboť zdejší složky jsou stále vázány závazky naprosté podřízenosti autoritě presidenta Beneše, z níž se vychyluje jen jistá část komunistických představitelů na základě (jak se domníváme) špatného výkladu či nedostatku dispozic z Moskvy.“ (AKPR Praha, čj. 2441/44/dův.)

Na tento požadavek odpověděl dr. Beneš ještě téhož dne depeší, v níž vysvětloval nutnost propagace aktivního revolučního boje Srámkovou vládou i londýnským rozhlasem: „Pro všechny skupiny na Slovensku a zejména v Čechách:

Některé poslední zprávy, došlé pres. republiky, zejména z Čech, vyslovily kritiky co se týče výzev k zakládání národních výborů, jakož i výzev k činnému odporu a kritiky pokud jde o obsah londýnského vysílání. K těmto kritikám a námětům sděluje Vám president toto: Pokud jde o kritiku londýnského radia, jsme si vědomi, že některé výzvy i celkový ráz radia musí budít na větší část obyvatelstva dojem, že se rozchází se skutečností a reálnými možnostmi. Ovšem presidentova výzva v poselství ke Státní radě z 3. února nešla tak daleko jako tyto výzvy. Je třeba je pozorně číst. Naproti tomu bez ohledu na situaci doma president zejména po své cestě do Moskvy považoval za nutno takto vystoupit. Vedly ho k tomu důvody i zahraniční i vnitropolitické.

a) Spojenci a zejména Rusko přinášejí velké oběti k společnému vítězství. Necháпали by dobře, kdyby všichni představitelé Spojených národů nežádali totéž od svého lidu. Nevidí dobře — a je těžko je o tom přesvědčovat — rozdílnost situace a podmínek pro rozpoutání partyzánského boje mezi námi a na př. Jugoslavií, Francií, Polskem neb Řeckem. Proto bylo nutné, aby president i vláda vystoupili kategoricky a nedvojsmyslně. Nutí k tomu též zatížení, které na spojeneckém kontě způsobuje háchovština, protektorátní vláda, tisovština a každý druh kolaborantství.

b) Na rozhlasovou propagandu toho druhu, kterou zprávy odmítají a kritisují, naléhali už od počátku r. 1942 především komunisté. Dlouho jsme se tomu bránili, ale o podzimu loňského roku jsme byli nuceni z vážných politických důvodů tomuto tlaku ustupovati, i když jsme si byli vědomi, že psychologicky to není šťastné. Kritiky došlé v poslední době z domova to potvrzují. Zdá se, že pod jejich vlivem komunisté sami počínají své stanovisko, když ne revidovat, tedy alespoň mírnit. Doufáme, že se nám proto podaří dělat nyní londýnské vysílání opět na základně přijatelné nám i vám. Upozorňujeme ovšem, že Moskva byla vždy radikálnější a šla zásadně dál.“ (AÚV KSČ Praha.)

povinnost nahradit rozvrácenou veřejnou správou, dokud čsl. vláda s pomocí občanstva podle čsl. zákonů veřejnou správu znova nevybuduje. Řiďte se tedy těmito zásadami:

1. Tvořte všude Národní výbory, aby na území obsazeném pečovaly o vše, čeho je třeba k aktivnímu boji proti nepříteli a aby na území osvobozeném organisovaly vše, čeho je třeba ke správě tohoto území.

2. Tvořte všude Národní výbory místní a v sídlech okresních politických správ Národní výbory okresní. Pro zemi českou, moravsko-slezskou a slovenskou a pro Podkarpatskou Rus utvořte Národní výbory zemské.

3. V místech, kde snad vzniklo podzemních Národních výborů několik, sjednoťte je rychle v jediný.

4. Národní výbory buďtež složeny z Čechů, Slováků a Podkarpatorusů státně a národně spolehlivých a bezúhonných a buďtež v nich zastoupeny všechny sociální vrstvy lidové i všechny čsl. vlastenecké politické směry.

5. Počet členů necht' zpravidla nepřevyšuje počet obecního, okresního a zemského zastupitelstva.

6. Úkoly národních výborů řídí se danou situací a týkají se všech oborů veřejné správy a samosprávy, dokud nebude zajištěna organisací pravidelnou. Zejména bude úkolem obecních a okresních Národních výborů v první době:

a) Zajistit pořádek a bezpečnost.

b) Zajistit veřejný majetek, jakož i opuštěný majetek soukromý.

c) Zajistit provoz průmyslový i zemědělský a zásobování obyvatelstva.

d) Zabránit zašantročování čsl. majetku a zboží do ciziny a zajistit, aby se nevyvážel do ciziny ani majetek nepřátel a provinilců.

e) Odstranit ihned z veřejných funkcí příslušníky nepřátelských států a osoby, jež se zpro-nevěřily ČSR nebo spolupracovaly s nepřitelem, jakož i zajistiti všechny tyto osoby, aby neuprchly.

f) Dosadit na jejich místo osoby spolehlivé.

g) Naříditi okamžité odevzdání všech zbraní v držení nespolehlivých osob nejbližším vojenským velitelům, pověřeným postavením a vyzbrojením čsl. vojenských jednotek.

h) Pomáhat vojenským velitelům při organisaci vojenských jednotek a při zabezpečování místa nebo obvodu proti nepříteli zevnímu i vnitřnímu, jeho ozbrojeným organisacím, tlupám nebo záškodníkům.

7. Ve své činnosti řídí se Národní výbory platnými československými zákony a směrnice-mi, které budou vydávány presidentem a vládou.

8. O organisaci a působnosti Národních výborů v osvobozených územích republiky až do ustavení řádně zvoleného Národního shromáždění bude co nejdříve vydán zvláštní dekret presidenta republiky.²

Občané republiky!

Vláda vyhlášujíc v této chvíli organizační zásady Národních výborů, činí tak v přesvědče-ní, že vedení státu na cestě z poroby k svobodě může býti zabezpečeno jen obětavostí a věr-ností synů a dcer národa, a v přesvědčení, že českoslovenští vlastenci jednotně a svorně vy-konají všechno, co jim ukládá velká zkouška kázně bojové i občanské. Dokončit boj a vybu-ďovat mír, vyhnat tyrany a obnovit i zdokonalit lidové řády republiky je teď naše společná povinnost!

AÚD KSČ Praha. Fond 38, inv. j. 483. Přehled tisku a rozhlasu, str. 311. Cykl.

² Tento dekret byl vydán 4. prosince 1944 (viz dokument čís. 102).